

Hoe duurzaam is onze duurzaamheid?

Duurzaamheid is een woord wat je tegenwoordig overal tegenkomt. Als organisatie kom je er anno 2020 echt niet mee weg als je geen beleid in het kader van duurzaamheid hebt. We willen met zijn allen klimaatverandering tegengaan, maar de manier waarop we dat doen loopt sterk uiteen. De een plaatst zonnepanelen op het dak van zijn huis, de ander doucht minder lang. Grotere organisaties zoals de Gemeente Utrecht en de Universiteit Utrecht pakken het grootser aan. Beide zijn met allerlei projecten bezig om duurzamer te worden. Maar wanneer ik in de regen bij de bushalte sta en naar het verpieterde tuintje bovenop het bushokje kijk, wat de bijen zou moeten redden, vraag ik mij toch wel af hoe effectief al deze maatregelen nu werkelijk zijn.

Waarom worden er zoveel maatregelen genomen in het kader van duurzaamheid?

Klimaatverandering is zeer waarschijnlijk de grootste uitdaging van de 21ste eeuw. Door de opwarming van de aarde komen extreme weersomstandigheden zoals overstromingen en droogtes vaker voor. Dit heeft onder andere als indirect gevolg dat de wereldwijde voedselzekerheid in gevaar komt, vectoren van ziekten die zich globaal verplaatsen en vluchtelingenstromen door natuurgeweld tot stand komen.¹⁻³ Om deze consequenties terug te dringen worden er wereldwijd

beleidsmatige besluiten genomen om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen en zo de gemiddelde temperatuur op aarde niet verder te laten stijgen dan 2 graden Celsius.^{1,3,4} De voornaamste strevens zijn in 2012 vastgelegd door de Verenigde Naties (VN) in de Sustainable Development Goals (SDGs). Deze doelstellingen betreffen mens, dier en milieu op verschillende niveaus om zo tot een geïntegreerde oplossing te komen. Hierin is een sleutelrol weggelegd voor One Health; om klimaatverandering effectief aan te pakken is er een samenwerking vanuit alle disciplines nodig.^{2,5}

Figuur 1 - Sequoia, het nieuwste studentencomplex van de SSH, is de eerste in een serie van 4 nieuwe complexen op het oude terrein van de KPN. bron: SSH

Lisa Buren

Student Diergeneeskunde

Redactiecommissielid

Welke maatregelen worden er genomen binnen de gemeente Utrecht?

Dat klinkt allemaal heel belangrijk, maar wat zie je hier in je directe omgeving van terug? Waar Utrecht klimaatverandering de komende jaren het meest aan gaat merken is extremere weersomstandigheden; met name langere regenbuien en langere droogtes. Dit zal in de droge periodes leiden tot verzilting en inklinking van de bodem (verzakking ten gevolge van uitdroging van de bodem) en in natte periodes tot wateroverlast.⁷

Utrecht is een van vele steden die wereldwijd actief samenwerken en inzetten op duurzaamheid.^{1,3} Naast de energietransitie die vanuit de nationale overheid aangestuurd wordt, wordt het overgrote deel van maatregelen op het gebied van duurzaamheid op provinciaal niveau vastgelegd. Zo is maatwerk mogelijk voor het verkleinen van de ecologische footprint (de mate waarin iets bijdraagt aan de opwarming van de aarde) van een stad.^{6,9}

In het rapport 'Utrecht 2040' uit 2010 stelt de provincie het streven om voor 2040 klimaatneutraal en klimaatbestendig te zijn. Daarnaast dient de kwaliteit van natuur en landschap in de provincie behouden te worden.⁷

Binnen de provincie Utrecht is er nog altijd sprake van een sterke urbanisatie. De stad Utrecht blijft maar doorgroeien en ruimte wordt steeds schaarser. Om dit proces samen met verduurzaming in goede banen te leiden, is het 'Programmaplan binnenstedelijke ontwikkeling' opgesteld. Hierin is onder andere vastgelegd hoe de gemeente Utrecht gebruik maakt van leegstand van kantoorpanden door deze om te zetten tot woningen (bijvoorbeeld Sequoia van de SSH op plaats van het KPN kantoor in fig.1), bijdraagt aan de energietransitie naar duurzame energiebronnen en investeert in klimaatadaptatie (het weerbaarder maken van steden tegen klimaatveranderingen).^{7,10} Ten behoeve van de biodiversiteit wordt er gefaseerd gemaaid in de openbare ruimte (zoals bermen en parken), worden bestaande biotopen intact gehouden en uitgebreid door, je raad het al, groen op bushaltes.¹¹

Figuur 2 - Het Green Office van de Universiteit Utrecht in actie tijdens de campagne 'Adopt-a-plant' in 2018 bron: UU

Wat doet de UU aan duurzaamheid?

De UU heeft als missie om een rolmodel te zijn in prestaties en gedrag op het gebied van duurzaamheid. De hoofdthema's die zij hierbij aanhoudt zijn 1- het vergroten van impact 2- een schone omgeving 3- beleving en zichtbaarheid en 4- transparantie. Alle vier op zichzelf vrij vage doelstellingen. In de praktijk betekent dit onder andere dat de universiteit investeert in duurzaamheid in het onderzoek en onderwijs aan de instelling, haar CO2 emissie voor 2025 wil halveren (neutraal in 2030) en activiteiten organiseert om herkenbaar te zijn als een 'duurzame universiteit'. Als student aan de UU is dit met name zichtbaar in kleinere dingen, zoals de recycle-vuilnisbakken in de gebouwen, zonnepanelen en groene mosdaken op de gebouwen en de campagnes van The Green Office (fig.2).⁷

Hoe wordt bepaald hoe effectief een maatregel is?

Het lastigste binnen duurzaamheidsbeleid is het meetbaar maken van resultaten door de jaren heen. In de meeste gevallen wordt er gebruik gemaakt van rekenmodellen en simulaties om de impact van een bepaalde maatregel te bepalen. Maar omdat er binnen het kader van One Health veel verschillende actoren en factoren meewegen, blijft het lastig om te modelleren. Al is het meestal op een indirecte manier, iedereen is in meer of mindere mate slachtoffer van klimaatverandering en heeft tegelijkertijd de mogelijkheid iets bij te dragen aan verduurzaming.³ Hierdoor moet er statistisch gezien onderscheid worden gemaakt in

correlatie en causaliteit van de verkregen data. Voor iedere analyse geldt dus dat het verkregen effect misschien wel samenhangt met de maatregel, maar het effect niet een directe consequentie is van de maatregel. Wanneer het om een complex probleem zoals klimaatverandering gaat, komen de resultaten al snel in dit grijze gebied.⁵

De 'Lancet Commission on Health and Climate Change' (Lancet commissie) maakt met dit soort modellen adviesrapporten voor organisaties en overheden om een effectief duurzaam beleid op te stellen. Dit doen zij op basis van inschattingen van de World Health Organisation (WHO). Het gaat hierbij zowel om de risico's van natuurrampen als de indirecte gevolgen daarvan voor ecosystemen en sociaal-geografische verdelingen. Door de kennis van verschillende vakgebieden binnen hun commissie te combineren, krijgen zij een beter beeld van wat de beste aanpak zou kunnen zijn.¹

Volgens de Lancet commissie is een effectieve duurzaamheidsmaatregel een maatregel die meerdere lagen van de samenleving betreft, de risico's van de maatregel identificeert en manieren om dit te benaderen bespreekt. Daarnaast geldt dat hoe eerder de zwakke punten erkend worden, hoe meer veerkracht en flexibiliteit er is om nadelige effecten te omzeilen.¹ Op basis van Lancets onderzoek zijn de volgende duurzaamheidsmaatregelen in het bijzonder effectief gebleken

op nationaal en regionaal niveau 1:

- Het uitfaseren van fossiele brandstoffen en subsidies voor het gebruik daarvan stopzetten

Om te kunnen blijven voorzien in de stijgende vraag naar energie en tegelijkertijd de uitstoot van CO₂ te verminderen is een reductie in het gebruik van fossiele brandstoffen nodig die samengaat met een groei in duurzame energiebronnen.^{3,5}

Het voornaamste doel van beleid op CO₂ emissiereductie is om een klimaatneutrale status te verkrijgen. Hierbij wordt er net zoveel CO₂ geproduceerd als het lokale ecosysteem kan dragen. Het reduceren van CO₂ heeft bovendien ook een positief effect op de luchtkwaliteit en daarmee op de preventie van respiratoire aandoeningen bij mens en dier. Betrouwbare kwantitatieve data over welke manieren hier het beste aan bijdragen ontbreekt vooralsnog.¹

Dit is een thema waarmee de Nederlandse overheid het meest mee bezig is binnen duurzaamheid.⁸

Binnen de gemeente Utrecht wordt er jaarlijks een duurzaamheidsverslag vastgesteld om de voortgang te meten. In het verslag van 2018 blijkt onder andere dat:

de CO₂ uitstoot tussen 2015 en 2017 met 7% is gedaald

er voor 9900 woningen aan energie door zonnepanelen opgewekt wordt 3% van de personenauto's in Utrecht elektrisch is

Deze trends zijn voor een groot deel passend bij het landelijk gemiddelde.

Een deel van de resultaten zijn indicatief gemaakt door middel van een 'Inwonersenquête'.¹⁰

Wat betreft de CO₂ emissie houdt de UU 2014 als vergelijkend jaar aan. In 2016 was het totaal 17% minder ten opzichte van 2014 waarbij de grootste emissiebronnen energie en motiliteit zijn (zie fig.3). Opvallend is de 4% 'Landbouw', dit betreft de Tolakker van de faculteit Diergeneeskunde.⁷

-Stedelijke planning in balans met het ecosysteem

Gezonde ecosystemen bieden een natuurlijke buffer tegen klimaatverandering, wat het behoud en beheer van natuurgebieden des te belangrijker maakt. Het investeren hierin is niet alleen een manier om een gebied minder kwetsbaar te maken maar ook een wijze om de leefbaarheid van een gebied te vergroten.^{1,9} Een stad is niet meteen duurzamer als er meer ruimte voor groen is; om dit planologisch mogelijk te maken moet hier ook een technologische ontwikkeling mee gepaard gaan, zoals bijvoorbeeld een efficiëntere infrastructuur. Het zou zelfs gezegd kunnen worden dat het voornaamste voordeel van een groendak niet de besparing van isolatiekosten is, maar het fysiek zichtbaar maken van duurzaamheid.⁹ Uiteindelijk zou dit moeten leiden tot het normaliseren van duurzame keuzes. Dit principe zie je terug in de natuurmaatregelen van de universiteit en gemeente Utrecht.

-Steun vanuit de overheid voor investering in duurzame ontwikkeling

In navolging van internationaal beleid heeft de Nederlandse overheid in het regeerakkoord van 2017 vastgelegd naar

een emissiereductie van 49% in 2030 te streven. Voor het duurzaamheidsbeleid dat ertoe moet leiden is €300 miljoen per jaar beschikbaar gesteld.⁶ Bovendien zijn er talrijke fondsen en NGOs die financieel bijdragen aan duurzame ontwikkeling op stedelijk niveau.⁹

Zijn we ook echt duurzaam geworden?

Duurzaamheidsbeleid in het kader van klimaatverandering zoals het nu geïmplementeerd wordt bestaat meestal nog niet langer dan 10 jaar, waardoor de langetermijneffecten op het klimaat gewoon nog niet aantoonbaar zijn. Het grootste nadeel hiervan is dat er nu nog geen heldere kosten-baten analyse gemaakt kan worden voor verschillende maatregelen, waardoor er nu besluiten worden gemaakt die wellicht over tien jaar zinloos blijken.²

Er zijn wel enkele voorbeelden uit het recente verleden waarin 'groen beleid' heeft geleid tot de verduurzaming van een gebied, zoals de 'renaturalisering' van het voorheen industriële Ruhrgebied in de jaren '90 en Vancouvers 'Greenest City 2020 Action Plan'.⁸ Hieruit kan al wel de les geleerd worden dat de uitvoering van duurzaamheidsbeleid staat en valt met het belang dat eraan gehecht wordt. Het creëren van draagvlak voor de maatregel speelt net zo veel mee op internationaal niveau als regionaal niveau.²

Wat verder al wel bekend is, is dat het gedrag van individuele

huishoudens duurzamer is geworden in het kader van energieverbruik, recycling en voedselverspilling, maar niet dusdanig dat dit op grotere schaal merkbare impact heeft. Wanneer de 'duurzame keuze' echter door de lokale autoriteit als standaard wordt ingesteld, neemt het percentage 'duurzame keuzes' ineens veel sneller toe. Een voorbeeld hiervan is het standaard vlees-vrij maken van universitaire menu's. Uit onderzoek blijkt dat er hierdoor veel sneller voor vegetarische/vegan opties gekozen wordt.³ Klinkt bekend? Dit is precies waar de kantines van de UU nu mee bezig zijn!

Opvallend is wel dat wanneer dit nog eens verder gepromoot wordt als 'goede keuze' er geen relevante positieve associatie ontstaat.

Wanneer de 'slechte keuze' echter benadrukt wordt, heeft dit wel een negatieve associatie tot gevolg.³ Wellicht helpt het dus beter om bij een buffet 'pas op! Bevat vlees' te zetten dan 'vegetarisch'.

In het verlengde hiervan ligt het invoeren van de zogenaamde 'vlees-tax' of een 'CO2 tax', waarbij het negatieve effect ondersteund wordt door een negatieve financiële prikkel. Hoewel deze strategie effectief is gebleken voor de tabaks- en alcoholconsumptie is deze nog nooit in praktijk gebracht in het kader van duurzaamheid. De belangrijkste reden hiervoor is dat maatregelen met een financiële prikkel al snel weinig draagvlak hebben, in tegenstelling tot grote campagnes die gedrag dienen te

verduurzamen.³ Bovendien kunnen duurzame oplossingen ertoe leiden dat zaken zoals woningbouw en voedselproductie verhoudingsgewijs veel duurder worden, wat op zijn beurt weer kan leiden tot sociale ongelijkheid.⁹

Dit principe maakt dat maatregelen die de keuzevrijheid op welke manier dan ook beïnvloeden veel moeilijker zijn om door te voeren, hoewel deze sneller resultaat opleveren. Daarom zie je ook veel meer organisaties die aansturen op duurzame keuzes, maar deze niet opleggen. Dit is in de meeste gevallen de minder effectieve methode, tot grote onvrede van de Greta Thunberg's van deze wereld. Zodoende worden de keuzes in het kader van duurzaamheid steeds politieker geladen.³

Hoe kan het draagvlak dan wel in het voordeel van het klimaat vergroot worden? Door datgene wat wij maar al te goed kennen uit de dierenartspraktijk; effectieve en relevante communicatie!

Door te argumenteren op basis van bestaand onderzoek en de consequenties te vertalen naar een persoonlijke impact.^{1,3} Het risico op longkanker spreekt meer tot de verbeelding dan het risico op luchtvervuiling. Wanneer een duurzame keuze dus gelinkt wordt aan een persoonlijk 'gezonde keuze' is de kans dat deze keuze als positief wordt ervaren veel groter.³ De enige manier om stap voor stap te verbeteren is om de informatie die nu beschikbaar is te blijven evalueren. Verder systematisch onderzoek op het

gebied van duurzaamheid is dus van levensbelang!^{2,4}

Referenties

1. Watts N, Adger WN, Agnolucci P, et al. Health and climate change. *The Lancet*. 2015;386(10006):1861. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-110450>.
2. David Griggs et al. Sustainable development goals for people and planet. *Nature*. 2013;495(7441):313. <https://search.proquest.com/docview/1327182082>.
3. Institute W. State of the world 2014 : Governing for sustainability. Washington, DC: Island Press; 2014. <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=770375&site=ehost-live>.
4. Marteau TM. Towards environmentally sustainable human behaviour: Targeting non-conscious and conscious processes for effective and acceptable policies. *Philosophical Transactions A*. 2017;22(2):174-177. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5415649/>. doi: 10.5172/conu.2006.22.2.174.
5. Cucurachi S, Suh S. Cause-effect analysis for sustainable development policy. *Environmental Reviews*. 2017;25(3):358-379. <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=8gh&AN=124845853&site=ehost-live>. Accessed Nov 19, 2019. doi: 10.1139/er-2016-0109.
6. Regeerakkoord 'vertrouwen in de toekomst'. . 2017;3.1. <https://www.rijksoverheid.nl/regering/regeerakkoord-vertrouwen-in-de-toekomst/3.-nederland-wordt-duurzaam/3.1-klimaat-en-energie>. Accessed Jan 6, 2020.
7. Universiteit Utrecht. Programma duurzaamheid UU. Universiteit Utrecht Web site. <https://www.uu.nl/organisatie/duurzame-uu/daarom-duurzaamheid/programma>. Updated 2015. Accessed Dec 23, 2019.
8. Regeerakkoord 'vertrouwen in de toekomst'. . 2017;3.1.
9. Wachsmuth D, Angelo H. Green and gray: New ideologies of nature in urban sustainability policy. *Annals of the American Association of Geographers*. 2018;108(4):1038-1056. <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=aph&AN=130077011&site=ehost-live>. Accessed Jan 3, 2020. doi: 10.1080/24694452.2017.1417819.